

НОВІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ДІАГНОСТИЦІ СТАНУ СФОРМОВАНОСТІ ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-ВОКАЛІСТІВ

Создание методических основ для успешного формирования художественно-образного мышления будущих певцов приобретает особое значение в контексте современных научно-теоретических требований, направленных на совершенствование педагогического и исполнительского мастерства в области вокального искусства. Этому, в частности, призваны способствовать новые педагогические технологии, применяемые для диагностики состояния сформированности художественно-образного мышления студентов-вокалистов. Данное исследование является частью разработанной методической концепции констатирующего эксперимента.

Ключевые слова: вокально-педагогическая диагностика, педагогические технологии, студенты-вокалисты, художественно-образное мышление.

Дослідники різних аспектів вокально-педагогічного процесу (теоретики й науковці, методисти й педагоги-практики) сходяться в твердженнях, що кожному більш-менш відомому співакові властивий художньо-образний склад мислення. Саме цей вид музичного мислення дозволяє органічно й різнобічно відтворювати дивосвіт вокального мистецтва. Його виробленню покликані сприяти спеціальні вокально-педагогічні технології, серед яких – традиційні та новітні методи, правила й принципи організації навчального процесу. У сучасній музичній педагогіці накопичено істотний матеріал, пов'язаний з проблемами художньо-образного мислення. Однак практично не здійснюється цілеспрямована методична робота над діагностикою рівня його сформованості у майбутніх співаків. Нерозробленість означеного аспекту проблеми спонукала до здійснення даного дослідження.

Його головним завданням стало обґрунтування методу діагностики стану сформованості художньо-образного мислення у студентів-вокалістів як одного з провідних у системі музичного навчання. Хоча у вирішенні цього завдання ми орієнтуємось на відому працю К. Інгенкампа „Педагогічна діагностика”, наш підхід буде самостійним, оскільки тут ітиметься про пріоритет і новизну цього методу в масиві традиційних педагогічних технологій, задіяних саме при підготовці вокалістів у ланці вищої музичної освіти [4]. Визначення ж самого явища педагогічних технологій подається як систематичний метод планування, реалізації та оцінювання всього процесу навчання та засвоєння знань шляхом обліку людських і технічних ресурсів, а також їх взаємодії для досягнення більш ефективної форми освіти [3, с. 34].

Особливості викладання фахових (індивідуальних та лекційних) навчальних дисциплін студентам-вокалістам у суспільстві розвинених технологій пов'язані з досяжністю практично будь-якого ілюстративного матеріалу. Вони переконливо засвідчують, що „технологізація навчання означала відмову від довільності, невизначеності у побудові та реалізації педагогічного процесу і перехід до строго наукової вмотивованості кожного його елемента, етапу, максимальної націленості на ефективний результат” [3, с. 30]. Справді, метод показу голосом педагога під час індивідуальних занять втрачає свої позиції, поступаючись перед технологічним наступом еталонних вокально-виконавських взірців через сучасні носії. На сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства у студентів-вокалістів з'явилося багато можливостей для самоосвіти: цьому особливо сприяють інтернет-ресурси, завдяки яким можна не тільки послухати нових виконавців, а навіть випробувати на собі ті чи інші експрес-методики широко рекламованої самопідготовки (хоча самовчителів співу не існує). Такі й подібні до них самоосвітні методики неодмінно потребують педагогічної корекції і не можуть бути основними у навчанні студентів-вокалістів. Тоді й виявляється необхідним застосування методу вокально-педагогічної

діагностики, особливо актуального в тому, що стосується рівня сформованості в майбутніх співаків художньо-образного мислення.

У ході експериментальної роботи нами було перевірено міру впливу кожної з реально діючих педагогічних умов, застосованих для діагностики стану сформованості художньо-образного мислення студентів-вокалістів під час індивідуальних та лекційних занять, де вони вивчали історію виконавства та методику співу. Це дозволило нам виділити такі критерії: а) ступінь розвитку природних вокальних та музичних здібностей; б) ступінь сформованості емоційно-вольових якостей, мотиваційно-ціннісних орієнтацій, системи знань, умінь, а також рефлексивно-виконавської позиції. У якості ж основного критерію виступив рівень сформованості художньо-образного мислення студентів-вокалістів.

У питанні про сучасну музично-освітню діагностику виокремлюється основне поняття, яке становить основу самого предмета вокально-педагогічної діагностики: це поняття про типові методичні помилки, пов'язані з голосоведенням і порушеннями процесів мовлення у співі. Помилки, які робить студент-вокаліст, часто є порушенням власне механізму мовлення і їхня генеза є такою ж давньою, як і самі вони, адже „категорія відхилень, помилок є обов'язковою умовою людської діяльності. Ця обставина відображена у латинських фразеологізмах та фольклорі різних народів – „*Errare humanum est*” („На помилках навчаються”) – в яких відбито основні тенденції, властиві людській діяльності взагалі і мовній зокрема” [5, с. 9]. Як зауважує В. Г. Антонюк, „професійна культура вокально-педагогічного мовлення потребує від учасників культуротворчого процесу поглибленого вивчення існуючої фахової термінології, а також введення до наукового обігу нових етимологічних лексичних одиниць, що часом існують у якості неологізмів, метамовних та інших ознак, притаманних національним школам професійного співу. Будучи надбанням окремих педагогів, вони передаються з вуст в уста, із голосу в голос, засвідчуючи ступінь фахового втаємничення. Культура співу, – ця домінуюча константа виховання співака, в умовах добре розвиненої фахової термінології, стає реальною тезаурусною системою знаків і символів, у контексті якої ведеться полілог співаного й мовленого слова” [2, с. 87]. Процес формування художньої особистості студента-вокаліста, розвиток його образного мислення найчастіше пов'язаний із можливими порушеннями, відхиленнями від оптимальної норми та неодмінно потребує корекції з боку педагога. Саме це в першу чергу передбачає включення вокально-педагогічної діагностики у розвиток художньої особистості та прогнозування напрямків і цілей такого розвитку. Тому діагностика стану сформованості художньо-образного мислення студентів-вокалістів та виявлення порушень у його формуванні уявляється нам одним із центральних чинників вокального навчання.

Вже стало традицією орієнтуватись на позитивний, ідеальний образ учня, – так, ніби пропонувані педагогом методи вивчення мови завжди мають стовідсотковий ефект, і вихованці відразу й усі однаково добре засвоюють усе те, чого від них вимагають. Тому-то процедура з'ясування помилок досі не є складником вокально-педагогічного процесу і відправною точкою для викладача. Разом з тим організація індивідуального вокального навчання, так би мовити, „від помилки” передбачає неодмінне застосування діагностичних методів розпізнавання помилок з метою їх усунення. Оскільки характер таких порушень- помилок у кожного студента-вокаліста – свій, то й створюються ідеальні умови для індивідуального навчання співу не тільки в тому розумінні, що викладач працює особисто з кожним студентом, а й у тому, що зміст цього навчання буде задано індивідуальним рівнем вихідної фахової підготовки кожного студента-вокаліста. Відповідно, вокально-педагогічна діагностика як процес досі формувалася здебільшого інтуїтивно, емпіричним шляхом, тож назріла необхідність оновити традиційну поняттєво-термінологічну систему вокальної педагогіки позначенням нових явищ діагностики.

Одним із важливих питань вокально-педагогічної діагностики є питання експертного контролю, який є не тільки вокально-методичним, а й дозволяє визначити художньо-образний рівень фахової підготовки студентів-вокалістів. Такий контроль має бути комплексним з урахуванням досягнень суміжних із дидактикою наук. Вокально-педагогічна

діагностика не вичерпується експертним контролем за рівнем знань із теоретичних дисциплін студентів-вокалістів. Провести таку діагностику зовсім не означає здійснити якусь контрольну роботу – одного із засобів обстеження студентів-вокалістів, результати якого можна використовувати для експертного висновку. Формулюючи основи експертного діагностичного контролю, необхідно розрізняти такі важливі поняття як „контроль діагностичний” і „контроль успішності” (контроль знань, умінь та навичок), що є формою зіставлення досягнутих результатів із запланованими цілями навчання. Його метою є саме фіксація й оцінка позитивного результату, – успіху на сцені, у живому контексті публічного виступу. І на противагу, діагностичний контроль завжди спрямовано на пошук помилок безпосередньо в ході навчання: його мета полягає у вияві та фіксації недоліків у студентів-вокалістів на заняттях.

У тому, що стосується відмінностей між традиційними та новими формами контрольної роботи, слід зауважити наступне. Звичною формою контролю успішності під час групових лекційних занять є саме письмова контрольна робота, що охоплює вивчене раніше в межах певного рівня вимог до теоретичної дисципліни. Ідеальним результатом такої контрольної роботи є правильне виконання всіх завдань, що й буде свідчити про досягнення мети: демонстрацію студентом-вокалістом засвоєних теоретичних знань, умінь та навичок, спрямованих на втілення художнього образу виконуваного твору. Однак письмові контрольні роботи непридатні для діагностичних цілей реального вокально-сценічного процесу. Діагностичні контрольні завдання для студентів-вокалістів повинні мати кардинально інше призначення: вони неодмінно мусять зафіксувати ту чи іншу педагогічну помилку та виявити її безпосередньо під час сценічного виступу. Тому вони мають розроблятися на інших методичних засадах, ніж звичайні письмові контрольні завдання, а саме: на підставах типовості помилки (у трактуванні образу оперного персонажу чи камерно-вокальної мініатюри тощо), допущеної у заданих умовах сценічного виступу іншими співаками. Вищою ж метою і педагогічним результатом цього процесу є здатність до самоспостереження й самоаналізу, які формують яскраве художньо-образне мислення студентів-вокалістів.

Нами було підготовлено тести (діагностичні й успішності; письмові та усні), – найпоширеніші форми вокально-педагогічного контролю, що набувають усе більшого розповсюдження. Діагностичні тести здебільшого застосовують для виявлення рівня знань під час групових, а не індивідуальних занять студентів-вокалістів. У даному випадку вони були зорієнтовані на виявлення зрізу знань із історії вокального виконавства та методики співу, в аспекті формування художньо-образного мислення. Будучи спеціальною формою діагностичного контролю, такі тести можуть бути спрямовані на виявлення і фіксацію мовних (орфоепічних) помилок у вокальних текстах, а також порушень, пов'язаних із неправильним розумінням особливостей жанру чи стилю виконуваного твору. Поряд із цими тестами доцільно розробляти і впроваджувати інші їх види, – такі необхідні для діагностики рівня сформованості образного мислення студентів-вокалістів на початковому й завершальному етапах індивідуального навчання співу.

Вивчення змісту педагогічних технологій, застосованих у ході діагностики стану сформованості художньо-образного мислення студентів-вокалістів, дозволяє виявити нові дидактичні підходи у сфері сучасного музичного навчання. „Виховне спрямування лекційних занять орієнтує студентів на майбутню самостійну викладацьку працю через ознайомлення й опанування тими особливими вокально-педагогічними технологіями, завдання яких – у вивченні, дослідженні й узагальненні принципів, закономірностей, форм, методів та прийомів навчального процесу” [1, с. 60].

Під час констатувального експерименту нами було вивчено досвід викладання комплексу фахових (індивідуальних та лекційних) дисциплін студентам-вокалістам. Як виявилось, метод вокально-педагогічної діагностики насправді можна застосовувати під час індивідуальних, а також групових занять. Також було виявлено гостру необхідність досяжного для вивчення студентами-вокалістами нотного матеріалу з творів сучасних

українських композиторів, на основі якого можна ефективно формувати художньо-образне мислення майбутніх співаків. У процесі здійснення експерименту, стан сформованості художньо-образного мислення студентів-вокалістів нами було охарактеризовано за низьким (42,9%), середнім (47,6%) і високим (9,5%) рівнями. Отримані результати дозволили зробити наступні висновки: 1) формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів на уроках із постановки голосу в умовах музичних ВНЗ реалізується недостатньо ефективно; 2) підвищення рівня художньо-образного мислення студентів-вокалістів може бути забезпечене шляхом розробки спеціальної моделі даного процесу та її реалізації на основі комплексу педагогічних умов, пов'язаних із застосуванням діагностики стану сформованості художньо-образного мислення студентів-вокалістів.

Узагальнення результатів проведеного дослідження дозволяє стверджувати, що розроблена методика вокально-педагогічної діагностики відповідає особливостям розвитку художньо-образного мислення майбутніх співаків, оскільки дозволяє виявити вихідний рівень їхніх інтересів і з'ясувати фактори впливу на подальше професійне зростання.

Створення оптимальних умов для навчання та науково-педагогічних основ для успішного формування художньо-образного мислення студентів-вокалістів набуває особливого значення в контексті сучасних вимог музичного виконавства і педагогіки. Цьому покликані сприяти нові педагогічні технології, застосовані для діагностики стану сформованості художньо-образного мислення студентів-вокалістів, а також розроблена нами методика його формування.

Література

1. **Антонюк В. Г.** Вокальна педагогіка (сольний спів): Підручник. – К.: Віпол, 2007. – 168 с.
2. **Антонюк В. Г.** Українська вокальна школа: етнокультурологічний аспект: Монографія: 2-ге вид. – К.: КНУКіМ, 2001. – 144 с.
3. **Гуманітарні технології** / За ред. В. В. Різуна. – К.: Видавничий дім „КМ Academia”, 1994. – 60 с.
4. **Ингенкамп К.** Педагогическая диагностика: Пер. с нем. – М.: Педагогика, 1991. – 240 с.
5. **Красиков Ю. В.** Теория речевых ошибок. – М.: Наука, 1980. – 124 с.

УДК 378 +371.13(005):78

Пушкар Л.В.

ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНОСТІ ФАХОВИХ МУЗИЧНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

В статтє анализируются современные подходы к музыкальной подготовке студентов педагогических университетов, освещается вопрос определения меры сформированности музыкальных компетенций будущих педагогов гуманитарных специальностей.

Ключевые слова: *музыкальные компетенции, диагностика, студенты-гуманитарии.*

Підготовка компетентного фахівця педагогічної галузі, висококваліфікованого вчителя передбачає набуття ним широкого спектра професійних компетенцій. Серед останніх важливе місце посідають ті, що стосуються опанування мистецтва (зокрема музичного) у процесі фахової підготовки педагога різних гуманітарних спеціальностей.

Незаперечним є надзвичайний вплив музичного мистецтва на духовний та естетичний розвиток, моральне становлення людини. Тісний зв'язок між естетичним і загальним досвідом особистості окреслює музику як засіб, здатний не лише формувати естетичну компетентність, а й визначати її важливу функцію у загальній підготовці людини до життя (Л.М. Масол, О.М.Олексюк, Л.Г.Тарапата-Більченко, В.Ф. Орлов, О.П. Рудницька, Ф.Г. Ялалов).